

10. Kovaliv, O.I. (2016). Teoretichno–metodologichni zasady zvershennya zemelnoyi reformi v Ukrayiny yak nova paradigma [Theoretical and methodological principles of the implementation of land reform in Ukraine as a new paradigm]. WSPYLPRACA EUROPEJSKA NR, 3(10), pp. 35–47 [In Poland].

11. Furdichko, O.I. (2014). Ekologichni osnovi zbalansovanogo rozvitku agrosferi v konteksti Evropeyskoyi Integratsiyi Ukrayini : monohrafiia. [Ecological bases of balanced development of agrosphere in the context of European integration of Ukraine: monograph]. Kyiv: «DIA» [In Ukrainian].

Дані про автора

Коробська Альона Олександрівна,

здобувач кафедри інформаційних систем, Національний університет біоресурсів і природокористування України,

вул. Закарпатська, 3, м. Київ, 03083, Україна
e-mail: alena_korobska@ukr.net

Данные об авторе

Коробская Алена Александровна,

соискатель кафедры информационных систем, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

ул. Закарпатская, 3, г. Киев, 03083, Украина
e-mail: alena_korobska@ukr.net

Data about the author

Alona Korobska,

Postgraduate student of the Department of Information Systems, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, postgraduate

Zakarpatska st., 3, Kyiv, 03083, Ukraine
e-mail: alena_korobska@ukr.net

УДК 368.914

DOI: 10.5281/zenodo.3245173

ФЕДИНА В.В.

Демографічні та економічні передумови впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні

Предмет дослідження – демографічні і економічні фактори та їх вплив на визначення напряму ефективного пенсійного реформування.

Мета даного дослідження – здійснити аналіз впливу демографічних та економічних факторів на визначення напряму ефективного реформування та впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні.

Методологія проведення роботи – для досягнення поставленої мети використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів досліджень: економіко–статистичні методи – при здійсненні розрахунків коефіцієнта навантаження пенсійної системи, коефіцієнта заміщення; порівняльний аналіз – при визначенні співвідношення окремих демографічних показників України та країн ОЕСР, графічної та табличної інтерпретації – для табличного подання цифрових даних, їх групування, графічного зображення досліджуваного об'єкта.

Результати роботи – досліджено демографічну ситуацію в Україні, яку розглянуто з двох позицій: як зовнішню тенденцію, яка визначається безліччю факторів ніяк не пов'язаних із самою пенсійною системою (медичними, культурними, моральними та іншими причинами) та тенденцію, яка має прямий вплив на розвиток і функціонування системи пенсійного забезпечення. Особливу увагу приділено впливу факторів на різке скорочення чисельності населення: зниження народжуваності, підвищення смертності, несприятливі тенденції стану здоров'я та тривалості життя населення, значного відтоку населення за кордон у порівнянні з аналогічними показниками країн ОЕСР. Розраховано коефіцієнт заміщення, який є загальноприйнятим показником рівня пенсійного забезпечення.

Висновки – ступінь розвитку суспільства залежить від рівня соціального забезпечення громадян, а базові інститути пенсійної системи не можуть бути успішно модернізовані без урахування різних соціально–економічних і демографічних чинників. Саме вони визначають особливості функціонування пенсійної системи в рамках конкретного суспільства на певному історичному етапі його розвитку. З огляду на невідворотний характер процесу депопуляції, демографічного старіння нації, значного від-

току населення за кордон, українське суспільство має небагатий вибір варіантів подальшого розвитку системи пенсійного забезпечення. Єдиним правильним шляхом є введення II рівня пенсійної системи – накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Ключові слова: пенсійна система, коефіцієнт навантаження, коефіцієнт заміщення, накопичувальна система пенсійного забезпечення, недержавне пенсійне забезпечення.

ФЕДИНА В.В.

Демографические и экономические предпосылки внедрения накопительной системы пенсионного обеспечения в Украине

Предмет исследования – демографические и экономические факторы, их влияние на определение направления эффективного пенсионного реформирования.

Целью написания статьи – провести анализ влияния демографических и экономических факторов на определение направления эффективного реформирования и внедрение накопительной системы пенсионного обеспечения в Украине.

Методология проведения работы – для достижения поставленной цели использовано совокупность общенаучных и специальных методов исследования: экономико–статистические методы – при осуществлении расчетов коэффициента нагрузки пенсионной системы, коэффициента за-мещения; сравнительный анализ – при определении соотношения отдельных демографических показателей Украины и стран ОЭСР, графической и табличной интерпретации – для табличного представления цифровых данных, их группировки, графического изображения исследуемого объекта.

Результаты работы – исследовано демографическую ситуацию в Украине, рассмотренную с двух позиций: как внешнюю тенденцию, которая определяется множеством факторов никак не связанных с самой пенсионной системой (медицинскими, культурными, нравственными и другими причинами) и тенденцию, которая имеет прямое влияние на развитие и функционирование системы пенсионного обеспечения. Особое внимание уделено влиянию факторов на резкое сокращение численности населения: снижение рождаемости, повышение смертности, неблагоприятные тенденции состояния здоровья и продолжительности жизни населения, значительного оттока населения за границу по сравнению с аналогичными показателями стран ОЭСР. Рассчитан коэффициент замещения, который является общепринятым показателем уровня пенсионного обеспечения.

Выводы – степень развития общества зависит от уровня социального обеспечения граждан, а базовые институты пенсионной системы не могут быть успешно модернизированы без учета различных социально–экономических и демографических факторов. Именно они определяют особенности функционирования пенсионной системы в рамках конкретного общества на определенном историческом этапе его развития. Учитывая неизбежный характер процесса депопуляции, демографического старения нации, значительного оттока населения за границу, украинское общество имеет небольшой выбор вариантов дальнейшего развития системы пенсионного обеспечения. Единственным правильным путем является введение II уровня пенсионной системы – накопительной системы общеобязательного государственного пенсионного страхования.

Ключевые слова: пенсионная система, коэффициент нагрузки, коэффициент за-мещения, накопительная система пенсионного обеспечения, негосударственное пенсионное обеспечение.

FEDYNA V.V.

Demographic and economic preconditions for implementation of the capacity system of pension provision in Ukraine

Subject of research demographic and economic factors and their impact on determining the direction of effective pension reform.

The purpose of writing an article to analyze the impact of demographic and economic factors on

determining the direction of effective reform and implementation of the funded pension system in Ukraine.

Methodology of the work – *to achieve this goal a set of general scientific and special research methods is used: economic and statistical methods – when calculating the coefficient of loading of the pension system, the replacement rate; comparative analysis – when determining the ratio of individual demographic indicators of Ukraine and OECD countries, graphical and tabular interpretation – for tabular representation of digital data, grouping, graphic representation of the object being studied.*

The results of the work – *the demographic situation in Ukraine is examined, which is considered from two perspectives: as an external trend, which is determined by many factors not related to the pension system itself (medical, cultural, moral and other reasons) and a tendency that has a direct impact on the development and functioning pension system. Particular attention is paid to the impact of factors on a sharp decline in the population: lower birth rates, increased mortality, unfavorable trends in health and life expectancy, significant outflow of population abroad compared to similar indicators of the OECD countries. The replacement rate, which is a generally accepted indicator of pension provision, is calculated.*

Conclusions – *the degree of development of society depends on the level of social security of citizens, and the basic institutions of the pension system cannot be successfully upgraded without taking into account the various socio–economic and demographic factors. It is they who determine the peculiarities of the functioning of the pension system within a particular society at a certain historical stage of its development. Given the inevitable nature of the process of depopulation, the demographic aging of the nation, and a significant outflow of population abroad, Ukrainian society has a poor choice of options for the further development of the pension system. The only correct way is to introduce the II level of the pension system – the accumulative system of compulsory state pension insurance.*

Key words: *pension system, load factor, replacement factor, cumulative pension system, non–state pension insurance.*

Постановка проблеми. Національні пенсійні системи розвинених країн світу по–різному вирішують проблему адаптації пенсійного забезпечення своїх громадян до мінливих зовнішніх (демографічних і економічних) факторів, виходячи з історично сформованих традицій. Діюча пенсійна система України, основу якої складає солідарна система, не виконує своїх двох основних функцій – захисту громадян похилого віку адекватним доходом та забезпечення зв'язку між розміром пенсії та страховим внеском. Тому, запровадження системи пенсійного забезпечення, побудованої на принципово нових засадах, які диверсифікують ризики і послаблюють їхній вплив, є нагальною вимогою часу. У зв'язку із значними демографічними змінами складається ситуація, в якій перехід до накопичувальної пенсійної системи практично не має альтернативи. Ці зміни роблять безперспективним збереження розподільного пенсійного механізму. Крім демографічних проблем в Україні існують фінансові, організаційні та інші проблеми, які в ще більшій мірі обумовлюють актуальність проведення пенсійної реформи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з дослідженням проблем реформування пенсійного забезпечення України

та введення накопичувальної системи пенсійного страхування, висвітлені у працях вітчизняних науковців, серед яких: Чугунов І.Я., Насібова О.В., Кириленко О.П., Малиняк Б.С., Лібанова Е.М., Кукурудз О.М., Савченко Н.Г., та інші. В цілому, можна констатувати, що вітчизняною наукою накопичено великий досвід вивчення функціонування пенсійної системи, реформування її окремих інститутів. В той же час, узагальнюючі роботи, в рамках яких проводився б комплексний аналіз впливу демо–економічних факторів на подальший розвиток сучасної пенсійної системи в Україні, практично відсутні. На заповнення цієї прогалини і направлено дане дослідження.

Мета даного дослідження – здійснити аналіз впливу демографічних та економічних факторів на визначення напрямку ефективного реформування та впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні багаторівневі пенсійні системи створені практично в усіх країнах світу, а їх елементи успішно апробовані впродовж багатьох років.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначив структуру національної пенсійної системи в Україні, що скла-

дається з трьох рівнів – загальнообов'язкового державного пенсійного страхування у вигляді солідарної та накопичувальної систем загальнообов'язкового державного пенсійного страхування і добровільного пенсійного забезпечення [1,2]. Її сутність полягає в тому, що вона дозволяє зробити пенсійну систему нашої країни фінансово збалансованою та стійкою. В такій системі ризики, пов'язані з демографічною та економічною ситуаціями, мають бути розподілені між трьома її рівнями, що дозволить захистити майбутніх пенсіонерів від зниження загального рівня доходів.

Пенсійна система, або система пенсійного забезпечення є невід'ємною частиною соціальної держави, що символізує наявність прогресу і високого рівня розвитку. Однак національний атрибут даного досягнення соціального прогресу затьмарюється цілою низкою проблем – погіршенням демографічної ситуації, що виражається в скороченні кількості працюючого населення, збільшенні кількості пенсіонерів і проблемою фінансової нестабільності державного пенсійного фонду. При аналізі поточного стану пенсійної системи погіршення демографічної ситуації можна розглядати з двох протилежних позицій:

1. Як зовнішню по відношенню до системи тенденцію, яка в свою чергу визначається безліччю факторів, ніяк не пов'язаних із самою пенсійною системою, тобто медичними, культурними, моральними та іншими причинами.

2. Тенденцію, яка має прямий вплив на розвиток і функціонування системи соціального захисту, а отже, і на його основну складову – систему пенсійного забезпечення, оскільки торкається безпосередньо інтересів більше як 12 млн. осіб.

Тому, своє дослідження ми і будемо проводити з огляду на ці дві позиції.

Зовнішня тенденція.

В Україні спостерігається тенденція до стрімкого скорочення кількості постійного населення. Так, за період з 01.01.1993 по 01.01.2018 р. загальна кількість постійного населення скоротилася з 51,9 до 42,1 млн. осіб, тобто на 9,8 млн. осіб, або більше, ніж на 18,9%, за 25 років [3]. Різке скорочення чисельності населення відбувається внаслідок впливу чотирьох факторів: зниження народжуваності, підвищення смертності, несприятливих тенденцій стану здоров'я та тривалості життя населення, значного відтоку населення за кордон. Причому, показники України значно відрізняються від аналогічних показників країн ОЕСР (табл.1). Так, серед усіх європейських країн, охоплених депопуляцією, саме в Україні показник природного зменшення населення і нині залишається найвищим (-0,6% за даними 2018 р.) і у значній мірі пов'язаний із складнощами переходу до нової соціально-економічної системи.

За роки незалежності значно збільшився відтік населення України за кордон, спонукальним мотивом якого було різке зниження якості життя значної частини населення. Додатковим чинником стало раптове «відкриття кордонів». Трудова еміграція відбувається в основному в економічно розвинені країни із значно вищим рівнем життя. В той же час, слід зважати на те, що емігрують в основному люди молодого дітородного віку, що завдало непрямих втрат населення у вигляді ненароджених в Україні дітей. За офіційними даними Державної служби статистики, лише за період 2015 р. – I півріччя 2017 рр. кількість українських трудових мігрантів склала усього 1 млн. 303,3 тис. осіб [6]. Безумовно, ці дані не видаються адекватними реаліям сфери зайнятості нашої країни і експертами зазвичай не викорис-

Таблиця 1. Співвідношення окремих демографічних показників України та країн ОЕСР

Показники	Україна	Країни ОЕСР		Відставання України від середнього значення ОЕСР	Значення
		Максимум-мінімум	Середнє значення ОЕСР		
Очікувана тривалість життя при народженні (років)	71,98	84,1 (Японія) – 74,7 (Латвія)	80,3	-8,32	негативне
Коефіцієнт народжуваності (на 1 тис.чол. населення)	10,5	21,3 (Ізраїль) – 7,9 (Японія)	14,77	-4,27	негативне
Коефіцієнт смертності (на 100000 тис.чол. населення)	1493,3	1170,1 (Литва) – 575,7 (Японія)	855,95	+637,35	негативне
Дитяча смертність (на 1 тис.народжених)	8,8	12,1 (Мексика) – 0,7 (Ісландія)	3,4	+5,4	негативне

Джерело: розраховано автором за даними [3, 4, 10].

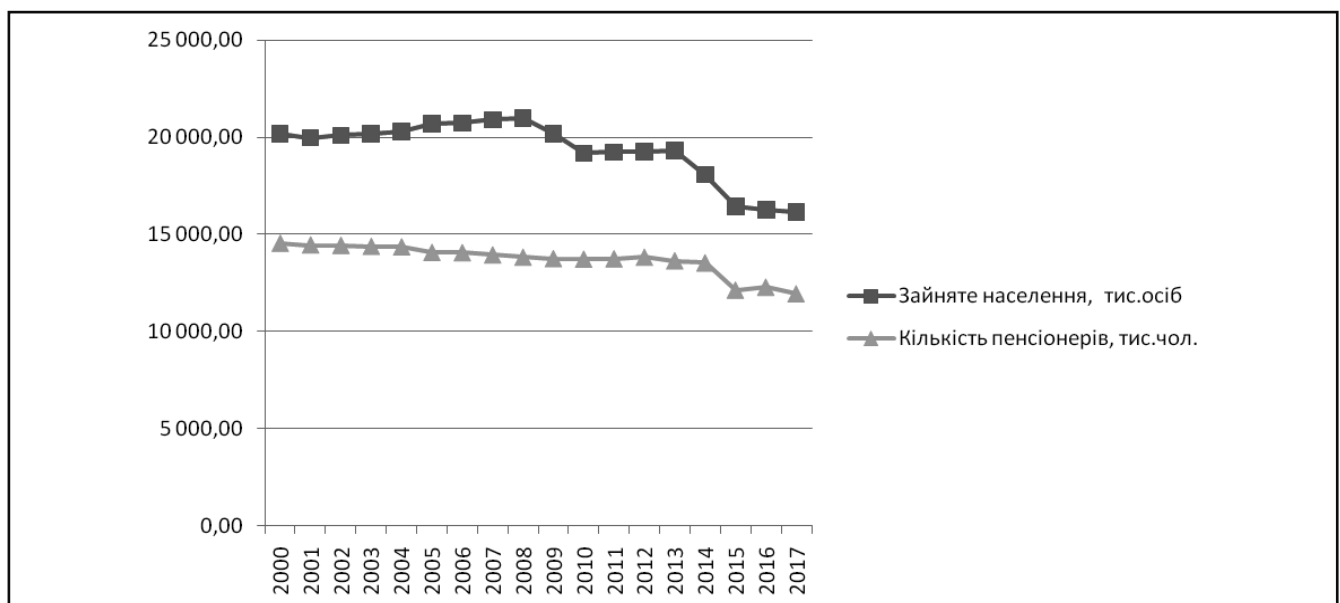
СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

туються. Натомість, оцінки експертів показують, що за кордоном сьогодні працюють від 4,5 до 10 млн. українських громадян [6]. А профільне Міністерство соціальної політики у липні 2018 р. повідомило, що на постійній основі у далекому та близькому зарубіжжі трудяться 3,2 млн. українців, а у період сезонних робіт обсяги трудової еміграції сягають навіть 9 млн. осіб [7].

Важливу роль для визначення рівня міграційного потоку відіграє і освітня міграція. Так, за даними ЮНЕСКО, в період з 2000 по 2017 р. чисельність українських студентів за кордоном збільшилась у понад чотири рази і сягнула більше 77 тис. осіб. Особливо стрімко вона зростає в країнах, куди спрямовано потоки трудової міграції. Упродовж останніх двох років зростання чисельності українців, які виїхали на навчання за кордон, прискорилося. За даними щорічного моніторингу кількості українських громадян, які навчаються у закордонних університетах на денній формі навчання, що здійснюється аналітичним центром CEDOS (охоплює 34 країни світу), у 2016/2017 навчальному році на навчання виїхало 77 424 особи [8]. Якщо врахувати, що в українських ЗВО (університети, академії та інститути усіх форм власності) на денній формі тоді навчалось приблизно 900 тис. осіб, то за кордоном навчалось близько 8% від загальної їх кількості.

2. Вплив демографічних факторів на функціонування пенсійної системи.

Сьогодні основу системи пенсійного забезпечення становить загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, сутність якого полягає у солідарності поколінь, тобто працююче населення забезпечує пенсійними виплатами людей похилого віку. Система ефективно працює тоді, коли кількість платників внесків (працююче населення) значно перевищує кількість отримувачів пенсій. Тому, стан пенсійної системи значною мірою залежить від демографічної ситуації в країні. Перша частина нашого дослідження дозволила зробити висновок про демографічну кризу в країні (депопуляцію), спричинену 4 основними факторами. Фінансова ж стабільність існуючої системи визначається насамперед співвідношенням між чисельністю пенсіонерів і платниками пенсійних внесків. Дослідження динаміки співвідношення кількості працюючих до кількості пенсіонерів показало, що головною демографічною проблемою України лишається старіння населення (рис. 1). За останні 10 років пенсіонери становлять близько 30 % постійного населення України. З 2010 року в Україні відбувається збільшення частки осіб пенсійного віку у кількості осіб працездатного віку, і станом на 2017 рік вона складає 74,01 %. Надалі співвідношення змінюватиметься не на користь працюючих через зменшення зайнятого населення (трудова та освітня міграція) та збільшення тривалості життя людей старшого покоління.

Рисунок 1. Динаміка співвідношення кількості працюючих до кількості пенсіонерів за 2000–2017 рр.

Джерело: розраховано автором за даними [3–4].

За даними дослідження видно, що співвідношення кількості зайнятого населення і пенсіонерів в середньому становить 1,41. Майже два працюючих забезпечують одного пенсіонера. Як відомо, пенсійні виплати формуються за рахунок відрахувань, які роблять роботодавці за своїх співробітників. Чим більше працюючих, тим більше відрахувань. Але якщо людина не зарахована до штату працівників, та не влаштована офіційно, то і відрахувань за нього ніяких не проводиться, що спричинює високе навантаження на пенсійну систему (рис.2).

Загальноприйнятим показником рівня пенсійного забезпечення є коефіцієнт заміщення, який розраховується як відношення середньої пенсії до середньої заробітної плати. Цей підхід до розрахунку коефіцієнта заміщення не відповідає методологічним положенням Міжнародної організації праці (МОП). Однак недолік даних, що надаються Державною службою статистики України, не дозволяє в точності розрахувати коефіцієнт заміщення. Відзначимо три проблеми розрахунку коефіцієнта заміщення як відношення середньої пенсії до середньої заробітної плати в країні. По-перше, більш точним вважається розрахунок індивідуального коефіцієнта заміщення, який обчислюється на підставі індивідуальних даних як відношення розміру пенсії у нового пенсіонера до втраченої ним заробітної плати. По-друге, необхідно розглядати не середнього, а медіанного працівника, тому в статистиці багатьох країн призводять медіанну величину заробітних плат і

пенсій. По-третє, середня заробітна плата в офіційній статистиці вказана до оподаткування. Таким чином, коефіцієнт заміщення, отриманий за офіційною статистикою, істотно занижений.

Варто також відзначити, що Міністерством соціальної політики України сформована методика розрахунку коефіцієнта заміщення колишнього заробітку для пенсійного забезпечення по старості, інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника (табл.2).

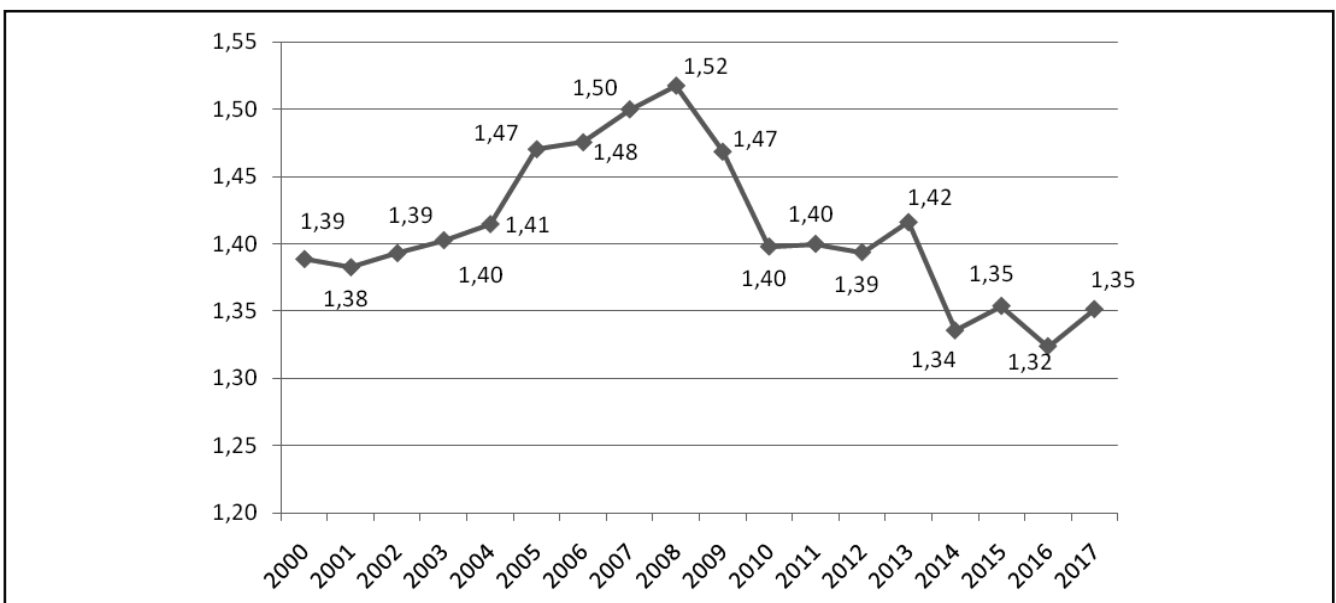
З даних Табл.2 видно, що коефіцієнт заміщення досяг свого максимального значення в 2009 році – 49,02%, після чого відбулося його постійне зниження, і в 2017 році він становив 25,74%, що є неприйнятним, згідно з міжнародною практикою. Гідний рівень матеріального забезпечення людей похилого віку має становити:

не менше 40% втраченого заробітку пенсіонера (Конвенція №102 Про мінімальні норми соціального забезпечення, МОП, 1952р.);

вище 45% втраченого заробітку (Конвенція №128 Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника МОП);

50% втраченого заробітку (Європейський кодекс соціального забезпечення, 1964) [9, с.254].

Для отримання скоригованого коефіцієнта заміщення нами на першому етапі було отримано середню заробітну плату після оподаткування (включивши 1,5% військового збору з 2014 р.). На другому етапі ми перейшли від середнього до медіанного розміру пенсії і заробітної плати піс-

Рисунки 2. Динаміка коефіцієнта навантаження пенсійної системи за 2000–2017 рр.

Джерело: розраховано автором за даними [3–4].

Таблиця 2. Розрахунок коефіцієнта заміщення заробітку для соціального забезпечення по старості, інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника за 2000–2017 рр.

	Динаміка середньомісячної заробітної плати, грн	Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн				Коефіцієнт заміщення, %			
		усього	у тому числі:			усього	у тому числі:		
			за віком	за інвалідністю	у разі втрати годувальника		за віком	за інвалідністю	у разі втрати годувальника
2000	230,00	68,9	69,3	82,3	52,0	29,96	30,13	35,78	22,61
2001	311,00	83,7	85,2	94,5	61,0	26,91	27,40	30,39	19,61
2002	376,00	122,5	127,1	129,7	85,5	32,58	33,80	34,49	22,74
2003	462,00	136,6	141,8	142,4	95,9	29,57	30,69	30,82	20,76
2004	590,00	182,2	194,3	170,9	120,2	30,88	32,93	28,97	20,37
2005	806,00	316,2	323,8	305,2	262,9	39,23	40,17	37,87	32,62
2006	1 041,00	406,8	417,7	393,2	302,8	39,08	40,12	37,77	29,09
2007	1 351,00	478,4	497,0	435,8	339,3	35,41	36,79	32,26	25,11
2008	1 806,00	776,0	798,9	624,4	517,5	42,97	44,24	34,57	28,65
2009	1 906,00	934,3	942,7	780,7	696,6	49,02	49,46	40,96	36,55
2010	2 250,00	1032,6	1039,6	884,6	807,9	45,89	46,20	39,32	35,91
2011	2 648,00	1151,9	1156,0	1033,8	940,0	43,50	43,66	39,04	35,50
2012	3 041,00	1253,3	1252,4	1164,3	1053,8	41,21	41,18	38,29	34,65
2013	3 282,00	1470,7	1464,3	1359,2	1252,8	44,81	44,62	41,41	38,17
2014	3 480,00	1526,1	1521,6	1406,5	1303,8	43,85	43,72	40,42	37,47
2015	4 195,00	1581,5	1573,0	1432,1	1433,1	37,70	37,50	34,14	34,16
2016	5 183,00	1699,5	1690,3	1545,2	1640,3	32,79	32,61	29,81	31,65
2017	7 103,79	1828,3	1808,9	1705,9	1803,0	25,74	25,46	24,01	25,38

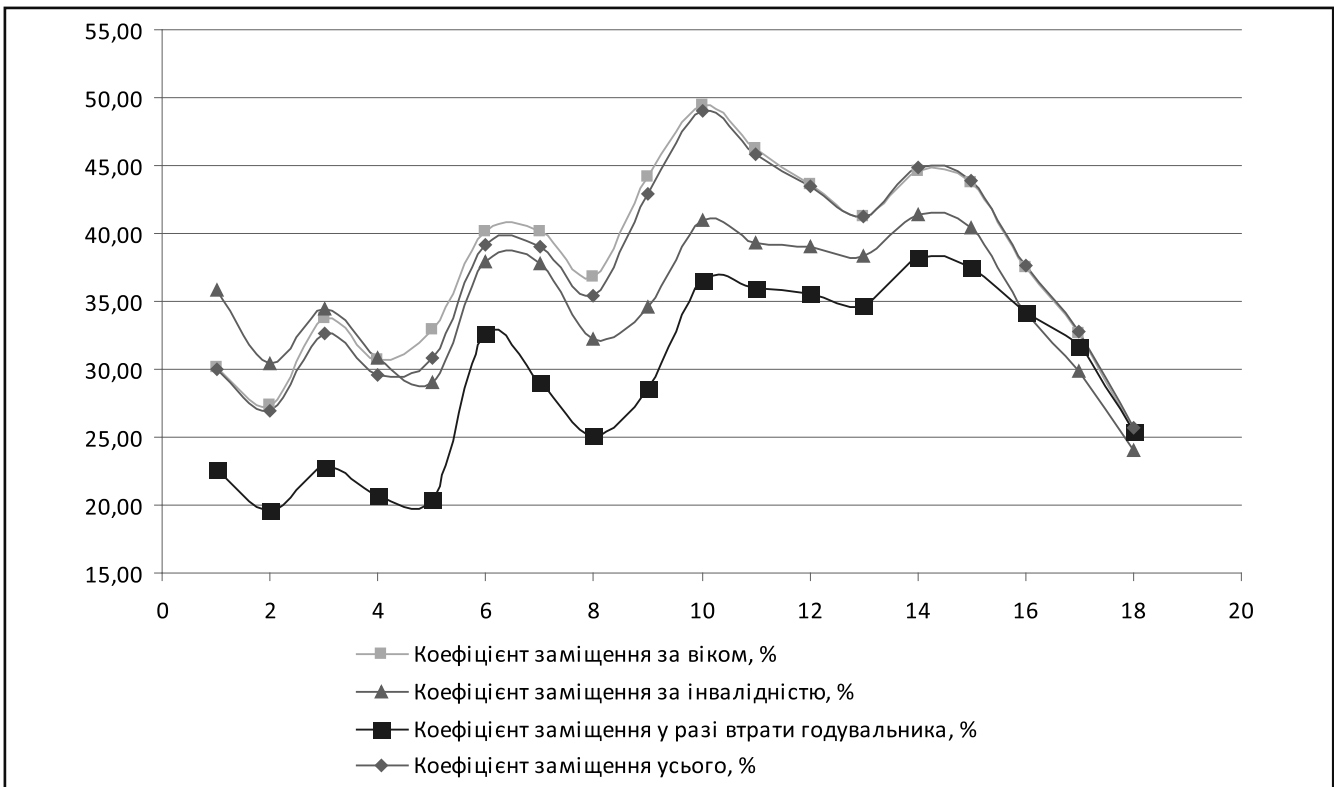
Джерело: розраховано автором за даними [3,4].

ля сплати податків. Ця база даних опитування населення включає питання про розміри отриманих пенсій та заробітних плат. На підставі мікроданих українських працівників і пенсіонерів були отримані коефіцієнти, що представляють відношення медіанної і середньої заробітної плати і пенсії в країні. Далі офіційна заробітна плата і середня пенсія множилися на зазначені вище коефіцієнти, що дозволило перейти від середніх до медіанних показників. Скоригований коефіцієнт заміщення виявився в середньому на 4–5 п. п. вище нескоригованих. Динаміка показника, втім, відповідає динаміці нескоригованого коефіцієнта (табл.2).

Після 2009 року відбулося ряд негативних зрушень в пенсійній системі – знизився реальний розмір пенсій і продовжив знижуватися коефіцієнт заміщення, що пов'язано з високими показниками інфляції в даний період, тимчасова відміна індексації пенсійних виплат призвела до ще більшого зубожіння людей похилого віку, зріс дефіцит бюджету Пенсійного фонду, що покривається за рахунок коштів Державного бюджету

(особливо великий розрив між доходною і видатковою частинами бюджету ПФУ виник після зниження ставки ЄСВ до 22%, що призвело до ще більшого навантаження на ДБ України).

Пенсійна реформа, метою якої була побудова багаторівневої пенсійної системи, стартувала 1 січня 2004 року. Нова система пенсійного забезпечення складається з трьох рівнів: перший – солідарний, другий – загальнообов'язковий накопичувальний, і третій – добровільний накопичувальний рівень. Перший рівень, як і раніше, являє собою перерозподільну систему пенсійного забезпечення, другий і третій – накопичувальну. Згідно з цим громадяни України мають отримувати пенсії на принципово нових засадах, коли другий та третій рівень не підлягають централізованому перерозподілу, що суттєво підвищує мотивацію працюючого населення у створенні власних пенсійних заощаджень. На жаль в Україні і досі не введено другий рівень – накопичувальну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, третій рівень

Рисунок 3. Динаміка коефіцієнта заміщення за 2000–2017 рр.

Джерело: розраховано автором за даними [3–4].

– недержавне пенсійне страхування розвивається дуже повільними темпами, а основу пенсійного забезпечення становить перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка прямо залежить від демографічних факторів. В існуючих економічних умовах вирішення невідкладних проблем пенсійного забезпечення може здійснюватися лише трьома шляхами:

1) за рахунок збільшення доходів Пенсійного фонду (підвищення податкових ставок, введення нових зборів, відмова від практики пільгового оподаткування);

2) за рахунок скорочення видатків Пенсійного фонду (скорочення кількості пільгових пенсіонерів, скорочення практики одночасної виплати пенсії по віку та зарплати у повному обсязі, підвищення пенсійного віку, збільшення трудового стажу, необхідного для отримання пенсії за віком);

3) введення Накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Якщо два перших шляхи призводять лише до перманентних змін в системі, приносять лише тимчасовий ефект і фактично вже вичерпали свій потенціал, то впровадження накопичувальних рахунків і розвиток недержавного пенсійного забез-

печення дадуть змогу вийти на якісно новий європейський рівень пенсійного забезпечення.

Висновок

Дане дослідження дає змогу зробити висновок, що ступінь розвитку суспільства залежить від рівня соціального забезпечення громадян, а базові інститути пенсійної системи не можуть бути успішно модернізовані без урахування різних соціально-економічних і демографічних чинників. Саме вони визначають особливості функціонування пенсійної системи в рамках конкретного суспільства на певному історичному етапі його розвитку. З огляду на невідворотний характер процесу депопуляції, демографічного старіння нації, значного відтоку населення за кордон, українське суспільство має небагатий вибір варіантів подальшого розвитку системи пенсійного забезпечення. Єдиним правильним шляхом є введення II рівня пенсійної системи – накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Список використаних джерел

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 лип. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>

2. Про недержавне пенсійне страхування: Закон України від 9 лип. 2003 № 1058–IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>

3. Пенсійний фонд України: веб–сайт. URL: <http://www.pfu.gov.ua>.

4. Державна служба статистики України: веб–сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Кириленко О.П. Розвиток державного пенсійно–го страхування в умовах пенсійної реформи: монографія / О.П. Кириленко, Б.С. Малиняк, О.В. Петрушка та ін.; за ред. О.П. Кириленко, Б.С. Малиняка. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 350 с.

6. Зовнішня трудова міграція населення (за результатами модульного вибіркового обстеження): Статистичний бюлетень. Державна служба статистики України, 2017. 36 с.

7. Постійно за кордоном працюють понад 3,2 млн. українців. Мінсоцполітики.: ІА «Інтерфакс–Україна», 2018. – URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/515547.html>

8. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>

9. Пищупіна О., Коваль О., Бурлай Т. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні. Світовий досвід та українські реалії / Центр Разумкова. Київ: Видавництво «Заповіт», 2017. 456 с. URL: <http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017-PENSII.pdf>

10. Статистична інформація ОЕСР: веб–сайт. URL <https://data.oecd.org/>

5. Kyrylenko, O.P., Malynjak, B.S., Petrushka, O.V., et al. (2018). Rozvy'tok derzhavnogo pensijnogo straxuvannya v umovax pensijnoyi reformy [Development of state pension insurance in the conditions of pension reform: monograph]. Ternopil: TNEU. [in Ukrainian].

6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2017). Zovnishnja trudova migracija naselennja (za rezul'tatamy modul'nogho vybirkovogho obstezhennja): Statystychnyj bjuletenj. [Foreign labor migration of the population (based on the results of the modular sample survey)]. [in Ukrainian].

7. Minsocpolityky. (2018). Postijno za kordonom pracujutj ponad 3,2 mln. ukrajinciv. [There are constantly more than 3.2 million Ukrainians working abroad]. ІА «Інтерфакс–Україна». Retrieved from: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/515547.html> [in Ukrainian].

8. Ukraijinsjke studentstvo za kordonom: dani do 2017/18 navchal'nogho roku. (n.d.). [Ukrainian Students Abroad: Data Up to 2017/18 of the Academic Year]. – Retrieved from: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku> [in Ukrainian].

9. Pyshhulina, O., Kovalj, O., & Burlaj, T. (2017). Finansovi, socialjni ta pravovi aspekty pensijnoyi reformy v Ukrajinі. Svitovij dosvid ta ukrajinsjki realiji. [Financial, social and legal aspects of pension reform in Ukraine. World experience and Ukrainian realities]. Kyjiv: Vydavnyctvo «Zapovit». Retrieved from: <http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017-PENSII.pdf> [in Ukrainian].

10. Statystychna informacija OESR: [OECD statistical information]. stats.oecd.org. Retrieved from: <https://stats.oecd.org/> [in English].

References

1. Pro zahal'noobov'yazkove derzhavne pensiyne strakhuvannya: Zakon Ukrainy vid 09.07.2003 r. # 1058–IV [On Compulsory State Pension Insurance: Law of Ukraine dated 09.07.2003 No. 1058–IV]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> [in Ukrainian].

2. Pro nederzhavne pensijne straxuvannya: Zakon Ukrainy vid 09.07.2003 # 1058–IV [About non–state pension insurance: Law of Ukraine dated 09.07.2003 No. 1058–IV]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> [in Ukrainian].

3. Pensijnyj fond Ukrainy: veb–sajt. [The Pension Fund of Ukraine: website]. www.pfu.gov.ua.– Retrieved from: <http://www.pfu.gov.ua>. [in Ukrainian].

4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: veb–sajt. [State Statistics Service of Ukraine: website]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].

Дані про автора

Федина Віта Віталіївна,

старший викладач кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України, e–mail: vikulja.f@gmail.com

Данные об авторе

Федина Вита Витальевна,

старший преподаватель кафедры финансовых рынков, Университет государственной фискальной службы Украины e–mail: vikulja.f@gmail.com

Data about author

Vita Fedyna,

Lecturer (Department of Financial Markets) University of the State Fiscal Service of Ukraine e–mail: vikulja.f@gmail.com